

ANUL XVI
Nr. 40 (597)
Sămbătă
6 octombrie
1973
10 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

AL. CIUCURENCU:
Natură statică
(1969)

Cartea zilelor noastre

Spre luminarea neamului sint de lipsă cărți — seria, pe la 1821, într-o patetică chemare, cărturarul Constantin Ilieșcoanu-Laga, exprimând un adevăr care a marcat toate momentele de răscare ale afirmării noastre politice și culturale. Căci poporul nostru și-a impus și și-a afirmat marile sale năzuințe și idealuri prin luptă și prin cultură. Cartea cărturarilor patrioți ne-a descoperit în vremuri tulburi originale, ne-a arătat de unde venim, cine suntem și încotro trebuie să mergem: ea ne-a descoperit tainele ființei noastre naționale, ne-a păstrat limba strămoșască, ne-a delimitat profilul moral și ne-a făcut cunoștință cu alți popoare, cu tot universul nostru de gândiri și simțiri. De aceea, poporul român, în ciuda tuturor vicisitudinilor istorice care tindeau să-l (înă) departe de cultură, a găstrat un respect nemărginit cărții. Ne-o atestă simbolul (— am avut prilejul s-o mai subliniez —) voluim cel cu cartea în mână născut din basmul cules de țepescul care „cetea, cetea mereu pe dină și învâta de se mira toată lumea de silința și învâțătura dînsului”. Ne-o atestă o bună parte a literaturii noastre paremiologice, de unde desprindem proverbe cu atita ilie și atita nobilă amărăciune în el: cine are carte are parte. Unii au interpretat meschin înțelepciunea această multiseclară, descifrind în ea un mijloc de parvenire. Nu e vorba, însă, nici de o împărțire de bunuri ci de o participare la cunoașterea și înțelegerea vîieții. Fiindcă poți avea parte de bogății materiale dar fără carte e greu să te bucuri pe deplin de ele. O casă fără cărți, oricît de mare și de aratoasă ar fi, oricît de împunătoare și de bogată ne-ar apărea, e tristă și pustie. Peste ei oricît ar fi de încăleciți cu noile ne-are s-ar lăsa boreazele cu dulecătă sau cu murături, oalele cu amintință, sau sticlele cu vin bătrîn, lini par întotdeauna triști și goi și mă înspăimîntă. Nu e vorba de a avea cartea în casă ca pe o podoașă orăcare, nu e vorba de a ne picta pe pereți o bibliotecă cum a făcut un personaj de-al lui Nicolae Filimon, ci de a avea cărți necesare, care ne devin prieteni nedespărțiți. Sfătuirii înțelepți, confidenți discreți, în stare să ne aline durerile, să ne sporească bucuriile, să ne dea forță și lumină, să ne ajute ca să ne cunoaștem pe noi înșine, să ne înalte pe piscul înalt de unde se vede necunoscutul. De aici nevoia de lectură pentru toată lumea și chiar pentru tinerii scriitori cărora Al. O. Teodorescu le-a făcut odată o sugestie foarte prețioasă în stilul său micalit: „De sărbătoarea cărții, măcar pe zile zece. Băieți mai stați cu scrisul și mai citiți puțin”.

Să stăm toți și să citim puțin: 10 pagini pe zi, oricît de obosiți am fi, fac 12 cărți pe an și dacă le alegem pe cele mai bune nu e un lucru de nimica. Acesta este principalul scop al decadelor cărții. Ea își propune să le descopere cititorilor cărțile, să le dezvolte gustul pentru lectură, să-i orienteze și să-i ajute să le îndrăgească. Nu poți însă dacă nu cunoști și ca să cunoști cit mai mult trebuie să citești nu atât multe cit mult și bine ales. Și trebuie să spunem cu îndrăzneț și îndrăzneț în anii socializării a crescut surprinzător de mult numărul cititorilor, al cumpărătorilor de carte, al pretenților ei. Anul acesta mi-a întărit convingerea că în febrilitatea zilelor Decadelor cărții se concentrează mai mult ca oricînd, ca într-un splendid bilanț cultural, toate eforturile creatoare ale scriitorilor noștri, ale oamenilor de știință și cultură, ale editorilor și librărilor, ale bibliotecarilor și cititorilor care și confruntă acum gusturile și nevoile spirituale, își măsoară realizările, își văd neimplinitele — fiindcă sînt încă destule — și stabilesc într-o deplină înțelegere un program de activitate ce va fi fructificat în planurile de perspectivă ale Consiliului Culturii și Educației Socialiste privind prezența cărții în rîndul marilor celor mai largi. E vorba de o politică culturală științifică armonioasă, prin care se asigură difuziunea științifică și artistică, a lucrărilor valoroase cu un mesaj umanist și de o înaltă înaltă științifică și estetică, inspirate din viața și activitatea poporului nostru constructor al societății socialiste multilateral dezvoltate. E vorba de cartea în care se exprimă experiența de viață, specificul național, năzuințele profunde spre un ideal superior de existență, spre pace, cunoaștere și colaborare cu alți popoare.

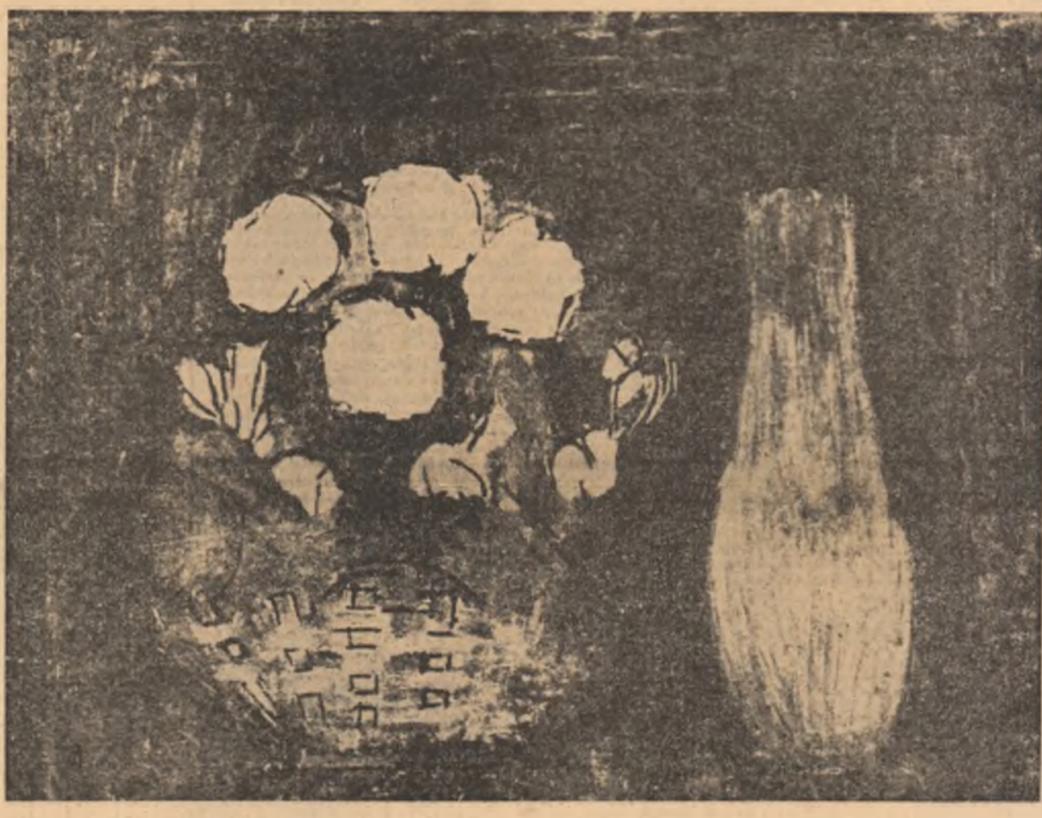
Cărțile trebuie să fie puncte ale prieteniei și ale înțelegerii între inimile noastre, între popoarele lumii. Și pot fi ale noastre și ale întregii umanități numai dacă sînt bune și adevărate, numai dacă sînt ale vremii noastre, dacă exprimă viața și lupta poporului român, credințele sale politice, abnegația pentru construirea socialismului, idealul etic și estetic al oamenilor de pe aceste plajuri, experiența lor specifică de viață.

Ion Dodu Bălan

ÎN PAGINILE 4-5:

A DOUA VIAȚĂ
A EMILIEI IERCOȘAN
reportaje de
Gabriela Melinescu și Sânziana Pop

VERSURI
de George Iarin

Senzațional și imprevizibil

Dintotdeauna și mai mult ca niciodată, astăzi cititorul pretinde romanului o cantitate cit mai mare de nouitate, informație în sensul lui Umberto Eco: fapte neobișnute, întîmplări ieșite din comun, excepționale prin intensitate, prin doza de neprevăzut. Acesta este și motivul pentru care sînt atât de citite memoriile unor oameni de excepție, documentele, istoriile „secrete” culisele marilor evenimente ale lumii, în defavoarea literaturii de ficțiune fie ea semnată de nume demult recunoscute. O țară conjunctură psihologică m-a determinat să meditez asupra posibilității de escaladare a acestei bariere naturale a contactului public.

Se poate constata că în unele romane noi de nouitate și de informație a publicului, autorul își revărsă recurgînd la senzațional, iar altele prin folosirea imprevizibilității. Trezind peste sensurile apropiate de actualitate, în defavoarea literaturii curente ca modalități românești mi se pare că între ele există deosebiri de esență și implicit de valoare.

Opera de artă se adresează afectivității și prin mijlocirea ei transmite o încălătoră de idei o viziune asupra lumii și societății, comunică dovezi stări și impresii ce se structurează într-o atitudine care nu aparține numai autorului ci unui grup mai larg pe care îl reprezintă și al cărui mesager este.

Bazindu-se mai mult pe reacția instinctuală a cititorului, senzaționalul stîrnește o emoție de scurtă durată efectul lui consumându-se rapid, așa cum se întîmplă și cu cele mai bune romane polițiste. Această modalitate literară se sprijină în ultimă instanță, mai mult pe rutina și instinctul conservator al unei categorii de cititori, bine circumscrisă și bine înțelesă, cîntă în automatismele intelectuale și clișee artistice.

Senzaționalul a existat dintotdeauna, fiind un loc comun al istoriei literaturii, avînd un număr limitat de ipostaze, mereu aceleasi de sute de ani, mîndre pe același instinct, pe aceeași înțelegere și pe aceeași reverență către un nivel al conștiinței sau al simțului estetic. Senzaționalul este preferat de o restrînsă categorie de cititori, și pentru faptul că se situează într-o zonă de trăiri restrînsă, lipsite de năzuință, dar bicuioare ceea ce atrage o participare superficială dar aparent intensă, făcîndu-l pe

numitul cititor să creadă că înțelege arta fără efort spiritual și de fapt lăsîndu-l în comoditatea lui inițială. Pe cit mi-a fost cu puțină am căutat, din aceste motive, să-l exit imprevizibilul ține, cred, însă de înșiră natură artei, de legile ei interioare și se produce și desfășoară la un nivel afectiv și ideatic superior. Sint imprevizibile, dar pe o treaptă specifică artei literare, gesturile unui personaj, rîsul unei mascări psihologice, transformarea pînă la polul opus a unei mentalități, acțiunile în flagrantă neconștientitate cu ceea ce fusese individul-personaj pînă în acel moment al desfășurării romanului. Imprevizibilul ca modalitate artistică

INSEMĂRI DE ATELIER

am încercat să-l folosesc în scopul de a releva un conflict interior, de a pune în evidență o dilemă existențială un sistem moral individual ce vine în conflict cu el însuși din punctul de vedere al existenței personale și în cuprînsul ongenajului social din care face parte. Transformînd un personaj am mizat pe folosirea imprevizibilității în gestică, acțiune, mod de a gândi. Un om multumit de sine, mi-am spus, descoperindu-l și decădă adevărată esență își va modifica atitudinile practice și teoretice, încercînd prin mijlocirea confruntării, să fie el însuși va face cu alte cuvinte acestu imprevizibilu pentru logica interioară cu care fusese prezentat pînă atunci. În acest mod am și conceput personajele din ultima mea carte „Castelul Vrăjitoarelor”.

Imprevizibilul stîrnește, cred, o participare profundă din partea cititorului oferindu-i o temă de meditație, pe cînd senzaționalul îi amolă cel mult o exclamație de mirare. Emoția provocată de senzațional nefiind de sorginte estetică moare curînd, nu-i împune cititorului o atitudine nu-l solicietă să se eplice în domeniul de a căuta victimele, de a fi utili sau de a reacționa responsabil, dornic să găsească soluții, să ofere ipoteze de salvare.

Referitor tocmai la informația căutăta de lector în opera de artă, Umberto Eco scrie că ea nu constă în ceea ce este spus ci în „ceea ce poate fi spus”, subliniind rolul sugestiei, al posibilității aeriie interpretării și eventualei completări venite din partea cititorului. Avînd în vedere și această definiție, imprevizibilul în literatură își are ca o metamorfoză lentă care implică cititorul cu întregul lui a, dreptat implicînd cititorul, amolîndu-l din terenul său, îl aduce pe terenul scriitorului, al operei literare angajîndu-l a alturi de personaj, făcîndu-l să trăiască concomitent cu ei metamorfozele psihice, morale, sociale. Este cred, și situația unor romane de Marin Preda Al. Iosac, D.R. Popescu. Rolul acestei metode este funcțional, și nu grațiu, fiind folosită în roman ca o operațiune necesară și eficientă de potențare estetică a unei experiențe umane și sociale particulare ce cuprinde însă trimiteri și sugestii la generalitate. Ne-am putea gândi în același sens, la romanul „Anna Karenina” care a avut inițial, alt final și putem presupune încă unul sau mai multe. Autorul a folosit însă imprevizibilul. Anna a simțit hărăz de gheață a roților de tren. Gestul decisiv are o semnificație ideatică maijos pe care autorul nu o putea obține decît recurgînd la „A. Același oel, în delinția descrisă în sine cu amănunte terifiante ar fi tulburat prin el însuși, strîcînd echilibrul romanului, estompînd semnificația altfel mai largă. Același material faptic și în baza senzaționalului și în temelia imprevizibilității, numai că primul merge rîndele mărșale ale efectului de violență, imediat și trecător (un exemplu pregnant este „Love story”) în timp ce al doilea are un efect de mai lungă durată înolîndu-se în corpul operei literare. El rămîne un drum larg pe care alături de autor, s-o angajează lectorul cu toate resursele personalității sale, cu sufletul și rațiunea, punîndu-și probleme comune cu ale altor oameni din același timp și spațiu.

Maria-Luiza Cristescu

Filozofia și știința

Una din problemele cele mai dezbătute la al XV-lea Congres Mondial de Filozofie, care a-a (ținut la Varna între 17 și 22 septembrie, a fost raportul dintre filozofie și știință ar fi lipsită de sens. În realitate, problema există și este una din cele mai actuale. „Trebuie să recunoaștem — spunea André Mercier — că populația lumii și mai ales acea parte a tineretului care aspiră la dezvoltarea gândirii, acea parte a tineretului care vrea cu orice preț să găsească în deplină libertate, să „iubească înțelepciunea”, fără reticiențe, este exasperată vîzînd știința transformîndu-se în scientism și invadînd domeniile în care nu poate să servească drept linie de conduită”. Apărînd filozofia de imperialismul științei, Nicolae Gomeșă observa, pe drept cuvînt, că „succesele științei n-au contribuit, după cum afirmă unii, la slăbirea filozofiei, ci au sporit rolul ei în viața omului, căci succesele cunoașterii științifice au pus în lumină nu numai forța imensă a științei, dar și limitele ei”. Filozofia nu se confundă cu știința, dar nici nu este complet izolată de ea.

Este însă adevărat că daunele provocate cunoașterii științifice de diversele dogmatisme ale vremii noastre au compromis în mintea multor gânditori contemporani legătura dintre știință și filozofie. După ce filozofia a încercat să împace științei răspunsuri definitive, știința încearcă astăzi să se ferească de orice ingerință filozofică. Știința este redusă încetul cu încetul la un mijloc de producție, iar filozofia, la un gen literar. De o parte, tehnocratiile, de cealaltă, boama. La cei doi poli ai acestei pozii se află astăzi structuralismul dezantropomorfizant și fenomenologia antropocentristă.

Lupta împotriva oricărei dogmatism a-a prelungit într-o luptă tot atât de dogmatică a științei împotriva filozofiei și a filozofiei împotriva științei.

O legătură între știință și filozofie există totuși. Însă, pentru a o limpezi, trebuie să de-

finim cit mai riguros posibil ce este știința și ce este filozofia. Știința este un sistem de enunțuri privitoare la obiect și care pot fi supuse direct infirmării experimentale, în vreme ce filozofia este un sistem de enunțuri privitoare la raportul dintre subiect și obiect și care nu pot fi supuse direct infirmării experimentale. Știința există totdauna plural și cercetează particularul în vreme ce filozofia nu există decît la singular și vizează Universalul. Între știință și filozofie există, însă, o anumită legătură. Dar această legătură e dialectică. Filozofia nu se obține numai prin abstractizarea și generalizarea rezultatelor oferite de diferitele științe. Prin caracterul ei sintetic și universal, filozofia negă, totdaună, caracterul analitic și particular al diverselor științe. Filozofia propriu-zisă începe de acolo de unde se termină știința. Filozofia corespunde altei nevoi a omului decît științele: înțelegerea integrală a lumii și a menirii omului în această lume. Prin știință, subiectul cunoaște obiectul, prin artă și morală, subiectul la atitudine față de obiect, iar prin filozofie, subiectul încearcă să cunoască lumea în integritatea ei și să-i stabilească rostul în această lume. Filozofia are deci o dimensiune științifică și una moral-artistică. În discursul filozofic, metafora exprimă de la un concept și mitul devine categorie. Filozofia este permanent alimentată atât de descoperirile științifice, cit și de realizările moral-artistice. Să nu se confunde însă informația de care are nevoie filozoful cu creația de care are nevoie filozofia. Filozofia este un proces dialectic dintre punctul de vedere științific și cel moral-artistic. Prin aceasta, ea le depășește pe amîndouă, fiind o privire științifică aruncată dincolo de granițele științei. Ceea ce pierde din precizia proprie științei, filozofia câștigă în amplitudinea interpretării.

Viețea și somnul sînt cei doi poli și existenței umane. Viețea este legată de viața activă a omului, iar somnul este legat de viața inactivă a lui. Visele care se desfășoară în timpul somnului exprimă într-un limbaj simbolic experiențele sufletului care depășesc experiențele reale trăite de om în timpul activității sale. În ciuda aparentei, întîmplătoare în vise nu se înlaunțe fără nici o logică, însă logica lor se află încă implicită în simbolistica onirică. Cel mai adesea, visele implinesc în timpul inactivității dorințele neimplinite în timpul activității.

Ca și visul, mitul este expresia simbolică a ceea ce rămîne de cunoscut și de dominat din mediul inconștient. Transcendența pe care o vizează mitul nu este decît viitorul de care oamenii se tem și cu care doresc să se mai familiarizeze. Visul este mitul somnului, iar mitul este visul vegheii. Mitul este conștiința a ceea ce lipsește, a nemulțumirii față de prezentul lucrurilor și a neliniștii față de viitorul lor. Și aceasta nu înseamnă coborîrea filozofiei, ci înălțarea mitului. Mitul și filozofia sînt singurele mijloace prin care omul reușește să-și depășească limitele: devenind conștient de ele. Crearea mitului dovedește că omul a avut nevoie de filozofie încă din primele clipe ale existenței sale umane.

Niciodată nu va duce dezvoltarea științelor la dispariția filozofiei. Știința și filozofia nu au aceeași preocupare. Știința cercetează obiectul și încearcă să micșoreze neîncetat aportul subiectului în cunoașterea obiectului, în vreme ce filozofia meditează asupra unității dintre subiect și obiect. De aceea, este legitim pînă în un punct „antumanismul teoretic” profest de structuraliști în știință, dar în filozofie se răstornă în contrariul lui și devine „teorie antiumanistă”. Analiza structurală a unei fapte morale, a unei opere de artă sau chiar a unui sistem filozofic este un demers științific și deci util, dar structuralismul este o filozofie antifilozofică și deci dăunătoare. Filozofia este proiectorul în lumina căruia înaintea oricărei societăți, filozofia este și o viziune profetică.

Filozofia este concepția care arată cum devine materia conștientă de ea însăși și înălțimea gândirii umane. Știința nu poate înlocui filozofia și filozofia nu poate înlocui știința. Filozofia nu se ocupă nici de fapte și nici de întințele care le cercetează. Deci ea nu poate fi alăturată nici științelor, nici metateoriilor. Ea nu poate fi redusă nici la o „terapeutică” a limbajului științific. Principala sursă a filozofiei nu sînt imperfecțiunile limbajului, ci nevoia continuă a omului de a ambva o concepție unitară asupra Universului.

Fiind relative, adică dependente de anumite momente al aspirațiilor omenești, adevărurile unei anumite filozofii nu sînt eterne, dar etern există o filozofie mai adevărată, care corespunde mai bine decît celelalte direcției în care se îndreaptă dezvoltarea omeniilor. În acest sens, materialismul dialectic este filozofia de necesărită a epocii noastre.

O epocă istorică devine cu atît mai conștientă de tendințele ei cu cit este mai original filozoful care o exprimă. Și un filozof este cu atît mai original cu cit este mai în stare să lupte împotriva unidimensionalizărilor care frînează mersul progresiv al epocii sale. În construirea unei noi filozofii, marxismul este astăzi doar prima condiție: a doua este originalitatea.

O filozofie este mai adevărată decît alta prin coerența, comprehensivitatea, prospectivitatea și expresivitatea ei. Primele două trăsături sînt de dimensiune ei științifică, iar celelalte două, de dimensiunea ei moral-artistică.

Nefînd o știință printre celelalte științe, filozofia nu este mai puțin o modalitate de cunoaștere, atît științifică, cit și moral-artistică.

O societate fără filozofie are toate șansele să ajungă o societate fără oameni. Tendințele tehnocratice ale societății contemporane au și început să diminueze spiritul critic — cea mai omenescă proprietate a omului — de vreme ce un număr din ce în ce mai mare de cercetători identici faptelor omului cu cele ale naturii. Fără spiritul critic al filozofiei, care îl dă omului puterea de a ține întregu lumea la o oarecare distanță, de a o pune mereu sub semnul întrebării, știința, morală și arta ar fi prinse în înlaunțurile mecanicii a „apelurilor” și „răspunsurilor”, iar libertatea omului — nu de a avea nevoie, ci de a o domestică — ar fi desființată. Numai sub controlul permanent al unei filozofii înaintate devine binecuvîntată extrăordinară tehnică făurită de oameni în ultima vreme. Aici se află miezul celebrului conflict dintre existențialism și structuralism: supunerea în fața tehnicii sau lupta pentru a spori libertatea creatoare a omului. Întrebarea majoră a filozofiei contemporane este dacă nu cumva societatea noastră hipertehnologică riscă să moară ca societate umană și istorică pe măsură ce își perfecționează tehnicile de integrare a oamenilor în lanțurile apelor și răspunsurilor programate.

S-a constatat că dacă se suprîmă artificial visul (nu somnul) la un individ, se determină perturbări psihice grave, care, dacă experiența se continuă, ajung la o nevroză. Dacă se suprîmă artificial filozofia, se prăbușește într-o psihică colectivă întreaga umilitate. Catastrofa nu mi se pare însă înmîntă de vreme ce filozofia, cu toate eșecurile ei, mai dănuie și astăzi...

Si va dănui atita vreme cit oamenii vor fi capabili să-și apere și să-și sporească libertatea dezvoltării lor. Din clipa în care pornește pe drumul libertății, omul are nevoie de filozofie, căci filozofia este aceea care fundamentează libertatea umană. Criza filozofiei exprimă criza individualității umane. Redresarea filozofiei înseamnă redresarea individualității umane.

Știința sporește mijloacele, dar scopul nu-l poate stabili decît filozofia. Numai filozofia poate afirma că scopul suprem al omului este însuși omul, ca individualitate, subiectivitate, spiritualitate și libertate creatoare. După cum spunea, în încheierea comunicării sale, Al. Tănase, filozofia se află în fruntea disciplinelor pe care trebuie să le învețe omul contemporan pentru a deprinde „meseria de om”.

În acest număr:

CONFRUNTĂRI

ACTUALE

eseuri de

Paul Cornea,

Paul Georgescu

și

Florin Mihăilescu

TINERI CRITICI

Adrian Isac:

„Nici idei,

nici forme

critice”

Artur Silvestri:

„Un «roman» al

Renașterii”

Vladimir Simon:

„Univers

balcanic în

proza lui

Al. Macedonski”

Henri Wald

Mircea Ciobanu: „Martorii”

mele două capitole, localitate în prima ediție, re-
șea din unghi explicit mai, postulatul genealogic
al literaturii...

Cele două niveluri ale temei genealogice sînt,
deosebi, simpatice și de o parte, existența umană
ca stare, ca structură social-morală, de alta...

De la un nivel la altul, înțelegerea și analiza
a materialului narativ și analize în economia capi-
toloanelor (al cărui număr a scăzut și el de la zece...

MIHAIL CRUCEANU
Pălării și capete

Ediția Eminescu, 1972

Cele mai multe recuperate după trece-
rea a cinci-sase decenii (datările sînt
frecvent din perioada 1908-1924), povestirile
lui Mihail Cruceanu aparțin unui
moment distinct al istoriei literare...

VALENTIN SILVESTRU
De ce rîdeau gepizii

Ediția Eminescu, 1973

Incisivă pînă la sarcasm, prozele lui
Valentin Silvestru sînt mai curînd satirice
decît „umoristice”, cum distinge le
numește autorul însuși...

MIRCEA CIOBANU
Pălării și capete

Ediția Eminescu, 1972

Cele mai multe recuperate după trece-
rea a cinci-sase decenii (datările sînt
frecvent din perioada 1908-1924), povestirile
lui Mihail Cruceanu aparțin unui
moment distinct al istoriei literare...

VASILE MĂNUCEANU
Jungherul de argint

Ediția Miltar, 1973

Vasile Mănuceanu prelungește într-un
registru propriu, fără a adăuga tonul
fals al excesului specializării...

ION TOPOLOG
Pași

Ediția Eminescu, 1973

Romanul lui Ion Topolog este de fapt
voluntul al doilea dintr-un ciclu epic în
curs de a lua proporții, continuîndu-se
romanul Denisa (1970) și promițîndu-se...

punct și virgulă

„Căci, înțelegîndu-se, pentru că nu sîntem
într-o lume în care să nu se scrie, să nu se
scrie, să nu se scrie...”

Atelierele
lui Brîncuși

De timpuriu sînt în sălățelele
atelierele a căroră creație în domeniul
sculptural a fost o revoluție...

Carențe

Cităm din articolul „Sîrșitul hahei”
și exagerările criticii semnate de
Zaharia Sângeorzan în revista Cronica
nr. 38: „Vulgarietatea scenei eretice
dintre Aurica și Cosulul de la mar-
gina pîduvii sîd în lexic și nu în
sine...”

azi în librării

- EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ”
- NICOLAE IOANA: „Carnea de nisip”,
versuri - 112 pag., 9 lei.
- ANISOARA ODEANU: „Acele lucruri
mari”, roman - 244 pag., 8,50 lei.
- AL. MONCIU-SUDINSKI: „Carac-
tere”, reportaje - 208 pag., 7 lei.
- EDITURA „EMINESCU”
- „LIVIU REBREANU interpretat de...”
Ediție îngrijită de Al. Piru (Col., „Bi-
blioteca critică”) - 200 pag., 4,75 lei.
- AL. PIRU: „Varia” - Studii și ob-
servații critice II - 564 pag., 17,50 lei.
- EDITURA „MIRFA”
- „Toma Alimog” - balade balducești.
Prelată de Mihai Beniuc (Seria „Mes-
terul Manole”) - 192 pag., 9,75 lei.
- G. CALINESCU: „Bietul Ioanide”,
3 vol. (Col., „Biblioteca pentru toți”).
Prelată de Mircea Tomuș - 1064 pag., 15 lei.
- EDITURA „ION CRĂNGĂ”
- „Proverbe și ghicitori” (Col., „Bi-
blioteca școlară”), Antologie și prelată
de V. Adăscălitei - 224 pag., 3,50 lei.
- HEINZ KAHLAU: „Motanul în căl-
târ”, Traducere de Aurel Covaci, ilustra-
ții de Astrid Schmidt - 64 pag., 3,50 lei.
- JACQUES WERTHEIMER GHICA:
„Un mare al (brânilor)”, în limba ger-
mană. (Col., „Biblioteca contemporană”)
- 504 pag., 16,50 lei.
- EDITURA „ALBATROS”
- PAUL GEORGESCU: „Treize nuvele”
- 208 pag., 5,75 lei.
- GEORGESCU: „Două povești
de dragoste”, 218 pag., 6,75 lei.
- GEORGE TIMCU: „Dialog ipotetic”
versuri - 144 pag., 8 lei.
- EDITURA „KRITERION”
- SZABO GYORGY: „Mediterra-
n Mitos”, în Mondak, Mitologiai Kilo-
xikon” (Lexiconul miturilor) - în lim-
ba maghiară, 352 pag., leg. 16 lei.
- STENDHAL: „Voros és feketé”
(Roșu și negru), în limba maghiară -
504 pag., broșat, 14,50 lei, legat 15 lei.
- TO. MUNCAN: „Lepeze radostni”
(Evenituri bucurătoare) - versuri pentru co-
pil, în limba sîrbocroată - 96 pag., 6 lei.

Scoala Ecoului

azi în librării

- EDITURA „JUNIMEA”
- „Cauza Vodă în memoria” - 648
pag., 21,50 lei.
- OSKAR PAULINI: „Luna cel șchiop”,
traducere din limba germană de Dragoș
Vacariuc, - 320 pag., 14 lei.
- EDITURA „DACIA”
- AL. O. TEODOREANU: „Inter Po-
cula”, Ediție și prelată de Titus Moraru.
Ilustrații de Sabin Bălășa - 478 pag., 11
lei.
- EOTVOS JÓZSEF: „A falu jegy-
zője” (Notarul satului), (Col., „Biblioteca
școlară”), 3 vol., - 12 lei.
- EDITURA „UNIVERS”
- HESIOD: „Opere”, Traducere, stu-
diu introductiv și note de Dumitru I. Bur-
tea - 112 pag., 7,25 lei.
- MARNIS GUSEN: „Telemah la țară”,
- O povestire fără vînt și fără nori -
Traducere de Petre Solomon - 128 pag.,
4,75 lei.
- ANDREI VOZNESENSKI: „Umbra
sunetului” (Col., „Orfeu”) Traducere și
cuvînt înainte de Ion Covaci - 110 pag.,
8,50 lei.
- EDITURA „ENCICLOPEDIA”
- ION ZAMFIRESCU: „Panorama dra-
matică universale” (Col., „Enciclopedia
de buzunar”) - 612 pag.
- V. FANACHE: „Gînd românesc și
epoca sa literară”, Cu un cuvînt înainte
de acad. David Prodan (Seria „Bibliogra-
fia”) - VIII+208 pag.
- EDITURA „MERIDIANE”
- VASILE VARGA: „Nicolae Grigore-
scu” - 128 ilustrații, 206 pag., 100 lei.
- HELLA S. HAASSE: „Misterul Ro-
marzo” - (Col., Biblioteca de artă, Bio-
graful, Memori, Eseuri), Traducere și
note de H.R. Radian. Prelată de Ion
Frunzeti - 149 pag., 7,75 lei.
- EDITURA „POLITICĂ”
- N. ADANILOAIE: „Cucerirea in-
dependenței de stat a României 1877-
1878” - 104 pag., 2,50 lei.
- REPUBLICA PERU: „Pe drumul progresului”
- 240 pag., 13,50 lei.

Mircea Iorgulescu

Festivalul „George Bacovia”

Intre 27 și 30 septembrie s-a des-
fășurat la Bacău a doua ediție a Festivalul
literar-artistice „George Bacovia”. Festivalul
a fost organizat de Consiliul Cultural și Educa-
țional al Consiliului Județean Bacău și al
P.C.R., de tovarășii Vasile Nădăreț, directorul
Direcției literaturii și spectacolului, Paul
Căpănuș, directorul Direcției Culturii și Educa-
ției, Ștefan Ciocă, directorul Direcției Culturii
și Educației, Ștefan Ciocă, directorul Direcției
Culturii și Educației, Ștefan Ciocă, directorul
Direcției Culturii și Educației...

O galerie de portrete

Apropo fără a băga de seamă că
Serban Cioculescu a ajuns ca de obicei
la amintirile sale în Flacăra la sfîrșitul
anului XXX-lea. Urmasii apropo-
măritului reconstituitor autobiografic,
memorialist și schiță de pe acum a
impozantului galerie de portrete, în care
detaliul fizic, expresiv, se împletetește
cu observația morală, caracterologică,
iar plăcerea micilor anecdote, cu afecțiunea
inaghiunătoare pentru a lume roma-
nă sîd în urmă. Ca și în fotografiile de
familie cu care erau însoțite prințesa
epicului, scaldate în atmosfera unei
inocente uterilități, relația se în-
tereste de cîntecul energetic preferat
mai peste tot tonurile stîlbe, ale bli-
mdei aducerii aminte. Astfel prind viață
imagini melancolice de vechi provin-
cie dundărean, scene cu fetele colide
de scoală, chipuri de dascăli, și mai
sîrșit de mentori literari. Intr-o de-
vălmășie simpatice de întîmplări și
situații evocate cu neînșimăuții emo-
ționale, lese la iveală astfel o fată puțin
așteptată a spiritului lui Serban Cioculescu,
cunoscut ca un critic înșipător,
dăruș oricînd să corecteze și să
afle, prilejului unei butade sau unui ca-
lambur, redutabil mare sub veșmîșii
trionfale. Va merge chiar pînă la a re-
abilita generos pe un V. Gr. Borogovan,
victima odinioară a succesului caragiale-
sc, pe un Mihailo Cioculescu, confruntat
cu o teribilă tragedie fa-
miliară, care aruncă asupra sa lumina
unei stoice demnități. Pentru a risipi
orice neajmure, autorul își mătură
rădăcinile suferințele al conștiențelor,
cînd notență cîd de sensibili este
la cunoscutul șlaod despre fanfara

CONFIRUTĂRI ACTUALE

Lapsus ideatic și tautologie

Orice concept este o expresie și o poartă a unui grup de conținuturi, orice abstracție, la orice nivel de abstracție, are o bază concretă pe care o reprezintă și o semnifică. A rupe această legătură fizică și necesară, a manevra o abstracție independent de semnificația ei, înseamnă, în cel mai bun caz a provoca o vrasie tautologică. Pentru a exemplifica, vom începe cu eteva banalități blagie care, sub aspectul lor de teorii cumsecade învârlite ideile pe loc, le scrie și le toacă sugerind alternative inexistente. Mai apoi, aludând, ne vom referi la o foloșire lesină, de sens a surzătorilor literare. În sfârșit, vom avea în vedere înbreținerea termenului de unanimitate drept o cheie potrivită la toate broaștele, adică la nici una. Manevrarea unor abstracții goale de sensul lor concret e o blândă manie producătoare de confuziune nautică. Îndemnul pozitiv la un găsit într-un articol de fond din „Luceafărul” (nr. 29 din 1973), intitulat „Putină istorie”, bine gândit și care, în lumina marxismului, denunță convingător caracterul ideologic al fetisizării conceptelor, în cazul de față conștientizarea transcendentă a noțiunii de istorie, adică faptul de a vorbi despre istorie, făcând abstracție totală de caracterul ei real. Un tinar care gândește clar, Adrian Isaac, analizând, în aceeași revistă, declarațiile unui prozator, ce se proclamă adeptul Adevărului, și intră în lumina dreptate, ce semnificativ poate avea o abstracție goală de orice semnificație totală prin eliminarea oricărei potențiale concrete. Pentru a pricepe un lapsus ideatic e folositor să așez afirmativul în negativ, să arătăm că conceptul are din Adevărului și intră în lumina dreptate, ce semnificativ poate avea o abstracție goală de orice semnificație totală prin eliminarea oricărei potențiale concrete. Pentru a pricepe un lapsus ideatic e folositor să așez afirmativul în negativ, să arătăm că conceptul are din Adevărului și intră în lumina dreptate, ce semnificativ poate avea o abstracție goală de orice semnificație totală prin eliminarea oricărei potențiale concrete.

scendenta, ca tendință împotriva a ceea ce s-a spus în trecut și o tendință de renouare. În fond laică, a omului. Fără să intra în discuții etice sau speculații teologice sau teosofice, constatăm că meroșii mistici au descris momente de grație, momente de contemplație cu divinul, noi să știm cum să ne comportăm. După cum am văzut, deosebirea dintre producerea lor (deși aceste lucruri sunt destul de semnificative, constatăm în relațiile amintite ca întotdeauna în vorbă de „mistic”, foarte scurte, în vorbă de stări prelungite. O altă trăsătură comună este sentimentul de semnificație unui acord interior și al unui acord cu lumea. Prin urmare ne aflăm în domeniul sentimentelor umane, deci psihologiei. Dacă Freud a vorbit de fuga în maladiile, se poate vorbi și de o fugă spre absolut, spre armonie, ca o consecință a conflictelor transmanice, a stărilor care, în cele din urmă, se concretizează în stări de acord și armonie.

În această sumară schiță a rolului psihologiei supra-sociale și extra-sociale în procesul complex de înțelegere a realității, psihologia, prezintă în societate, rezultate ale conflictelor și cu societatea, folosind sisteme simbolice, ele însele produse sociale. Și atunci, o întrebare se pune: pentru ce apar asemenea înțelări de a considera drept supra-sociale zone ce se învecinează foarte bine în societate, pentru ce se acordă unor zone investigate cu metodele psihologiei umane? Ce înțeleg exact aici și recunoștin „propensiunea” literaturii pentru social, recomandă să nu vedem literatura ca un fenomen ce are „reflexia exclusivă” societății, care se reflectă în stări de misticiști și misticiști. Răspunsul este simplu dar, pentru a-l clarifica, vom întoarce la primele observații și vom întoarce la ceea ce s-a spus în Social și Realitate în general. Realitatea socială este un proces complex în mișcare, iar mișcarea este produsă de contradicții care sunt totdeauna concrete. Contradicțiile nu sunt între real și real, între societate și nesocitate sau — și aici Croce a greșit — între Ființă și NeFiință, iar altele (om-natural), se trăiesc omnește în societate, între clase, între grupuri sociale. Între tendințe concrete într-o societate concretă. De aceea, a vorbi de natura socială a fenomenelor este exact, dar insuficient. Au existat desigur însă pe care relațiile în societate își au caracterul și-au așez în situații sociale diferite. În conflictele concrete ce-i depășeau și atunci au încercat să fugă într-o zonă transcendentă, lipsită de conflicte reale. Dar fuga în transcendent, ca și fuga în maladiile, nu pot constitui o soluție pentru nimeni, nici pentru scriitorii. Aceste ființe au fost, neîndoielnic, mistificate. Alți scriitori și gânditori au încercat să depășească situația conflictuală printr-o mai exactă și mai adâncă înțelegere a forțelor concrete în luptă, a structurilor sociale ca și a forțelor ce le determină și le pun în mișcare, a determinării concrete ale relațiilor dintre indivizi, a mentalității și a destinelor: sunt toți aceia ce au contribuit la sporiri ale înțelgerii.

Apoteoz — St. Spiridon

CIK DAMADIAN:
Desene din ciclul
„București de altă dată”
(pag. 2, 3, 4 și 7)

Dar ce este eul?

Cine n-a înțeles pe aici, pe colo, afirmă despre literatură că este „un fel de viață”, din Realitate, din Social. Foarte bine. De acord. Numai că, în mod paradoxal, aceste bune îndemne de tot general presupun o acceptare tacită, probabil nedorită, a pozițiilor estetist-abstracționiste, poziții care ar fi un fel de „singur defect”: acela de a nu fi posibilă să răsturnăm aceste frumoase tautologii și să ne gândim nițel: adică din ce s-ar inspira o literatură care ignoră Realitatea? din Realitate? păi, aceasta nici NU există. Viața — asta vrea să zică tot ceea ce există. Oponenții existențiali este non-existența, care nici ea nu există. Cînd cineva vorbește despre „preocuparea” sau „propensiunea”, literaturii pentru social, asta nu înseamnă nimic fiindcă însuși un produs al societății, el trăiește în societate și este determinat de ea. Alți înși, e o ființă în relație. „A trăi în societate și a fi liber de ea este cu neputință”, spune Lenin — și aceasta e o evidență. Dar dacă am afirma că a considera literatura ca un fenomen de reflexie exclusivă a societății ar fi un exces de umbră, acesta ne constituie un nonsens. Să reflecteze, dar nu prea mult. Bine, dar atunci CE se reflectează altceva? Sugestia abundă într-o logică de grădiniță să reflecte EUL, Absolutul, Visul, Natura, Cosmosul, Absolutul etc. Perfect, să se reflecte, dar ce este EUL? Reflexul relațiilor (sociale, firești) și al situațiilor în structura psihosomatică a unui ins dat, aflat pe un punct al traiectoriei sale. Absolutul ar fi, atunci stralucit profund al Fului (das Ca) format din refuzarea profundă a unor relații și situații (tot social, și tot fizic). Fără a intra în discuții despre Supra-etc. și să răsturnăm toate exagerările savanților vienezi, rezultă că înțelegerea într-o structură genetic-istorică, starea omnică devine explicabilă. De altfel, „materialele” sunt în parte reprezentări, metafore, alegorii, simboluri figurative produse de viața socială și stări emotive provocate de situații în societate.

Un obiectiv concret

Pe lângă aceste două categorii psihosociale, au existat totdeauna Mistificatorii, mari și mici, vinzători de droguri halucinoase și de opiu metafizic, reprezentanți ai claselor opresoare sau al celor ce refuză să dispară chiar dacă și-au pierdut baza economică. Ei fac totdeauna politici deși afirmă totdeauna că nu fac. Fiește că în această masinărie veche, foarte activă și la noi în țară, sunt în vechi aceste clase și clase și clase și clase — mai rămâne câte ceva din arsenalul ei — ci este eliminată treptat, prin lupta de idei. A demistifica mistificările, ele și puține, este un obiectiv concret. Iată de ce materialismul istoric trebuie folosit din plin în toate sa dubli teoretică și practică. În istoria literară, a vorbi de „accente sociale” sau de „propensiuni sociale” este fără consecință, de aceea este necesară analiza concretă a claselor sociale în acel moment istoric precis, situarea conceptelor scriitorului în acel cadru dinamic exact. Dacă înlocuim structura mentală a grupului social în conflict prin termenii de tot general de Societate (termen static și metafizic), dacă substituim conflictul de clasă într-un moment concret și în cadrul unui stat concret, termenul de tot vag de Istorie, fetisizată și transcendentă, atunci răpim metodele noastre forțe ale realității. Materialismul istoric ca metodă creatoare poate integra critic anume tehnici mai noi dar el respinge eclectismul lălu în care toți scriitorii și criticii vor fi folosiți din plin în toate sa dubli în vechi aceiași arse. În asemenea consens metafizic este răzibil, conceptele s-au creat într-o luptă îndelungată și concretă, prin eliminarea celor antagonice. Istoriile și determinismul, materialismul istoric este apăsător volorizant; prin urmare a-i nega caracterul genetic și funcția axiologică înseamnă a-l reduce la o anchetă psihosocială, de genul celor întreprinse de firmele capitaliste ce vind frigider, băuturi sau literatură. O sociologie marxistă a literaturii ESTE genetică și axiologică, după cum valoarea estetică este, în ultimă instanță, socialmente determinată ca maximă coerență a structurilor mentale a unui grup social concret. Dacă totdeauna conjuncția Socialului și a Istoriei este necesară, această conjuncție este totdeauna concretă.

Paul Georgescu

O fugă în abstract

Protecția cosmică, dacă nu e un fel melancolic de împrumut, e o mare forță psihică de natură traumatică. De altfel, oțelene transcende ceva anume un conflict real, o situație conflictuală concretă. Cum se știe, transcendența e o tendință de trecere dincolo de ceva, nițodată o realitate definitivă. De ce? Ne-am mai rămas Absolutul. Încercarea de a cuprinde Absolutul de a se contopi cu el, de a fi cunoscut constituie tragedia omului fiindcă, partea nu poate defel cuprinde totalitatea deci individul nu poate defel cuprinde totalitatea, dar pe de altă parte tendința spre Integritate se reia mereu. Așa cum omul nu poate trăi moartea, dar poate trăi spăimă de moarte, tot așa el nu poate trăi absolutul, dar poate trăi tendința spre absolut. De altfel, tran-

Arhivele Statului

Posibilitatea polemicii

După atâtea discuții despre necesitatea polemicii, e desigur momentul să ne întrebăm și cu privire la posibilitatea ei, mai ales că, în abstracție, multe dintre aspirațiile și așteptările la confruntare rămân simple atitudini vegetare și fără obiect. Dincolo de caracterul său de formă de manifestare a spiritului critic, cum e considera Lovinescu, polemica reprezintă o siguranță și substanță inevitabilă a oricărui asemenea fenomen. Nu e cu puțină, altfel spus, de a avea o opinie proprie fără a intra în relații de dialog sau de competiție cu cele prezente și chiar intenționale. Și cum a face ceva înseamnă în cel mai înalt înțeles al cuvântului a pune oarece de artă o poziție independentă din punct de vedere moral și originală sub raportul opțiunilor estetico-ideologice, fiecare judecată de valoare implică diferențierea Bineleului independent morală a criticii și originalitatea viziunii ei estetice nu implică nici un fel de suspendare a legăturilor firești cu istoria, cu societatea și cu întreaga evoluție a culturii. Criticul, ca și artistul, nu este și nu poate fi un izolat. Asupra lui se exercită în chipul cel mai normal întregul determinism complex al ambianței umane și din acest determinism se nasc iarăși inevitabil, toate opțiunile și soluțiile pe care el le propune realității lumii și vieții spirituale. Pentru un critic marxist, necesitatea inserției sale într-o anumită structură social-istorică acționează numai în plan obiectiv, ei și în planul propriei sale conștiințe, devine liberă și chiar dominantă prin înțelegerea și folosirea responsabilă a dependențelor ce o configurează, individualizând-o prin limite nu numai inerente, dar și necesare. Determinismul general nu produce însă în planul conștiințelor individuale același rezultat: reacțiile cele mai variate își fac așezarea în mediul de reflecție al acestor conștiințe care răspund acțiunii factorilor determinanți prin lucrările de fiecare dată de forme ale reflecției realului și în același timp, prin importanța particularității de ordin psihosomatic care înfăptuiează asupra tuturor proceselor individuale de gândire și comprehensiune. Ceea ce vrem să spunem e de fapt foarte simplu: dacă nu chiar determinismul este în funcție de un dublu sistemism: social-istoric și, pe de altă parte, psihosomatic. Evident, factorul fundamental, ireductibil și inalienabil, ale cărui reperusii domină întreaga viață conștientă a individului, rămâne totdeauna cel dintâi, înclinat nu se poate exprima nici o rezervă în această privință. Dar modul său de a se concretiza în mediul uman este condiționat de infinita varietate a psihologiei individuale. Neputând aboli în substanță sensul determinismului social și istoric, determinismul interior al individului își opune numai o rezistență strict modelatoare, turnând în direcția transcendentă, aceeași esență de socialitate și de istorie.

Perspective și limite ale renovării studiilor comparatiste

Voiața de renouare s-a manifestat la recentul Congres comparatist din Canada pe două cai; mai reticent, prin reluarea neclorilor probleme într-un spirit nou, însă fără a abandona aparatul conceptual și metodologic de bază a comparatismului clasic și, mai radical, prin adoptarea deschisă a unor perspective interdisciplinare, implicând în primul rând de terminologie și puncte de vedere din alte științe umane, îndeosebi, din antropologia culturală, istoria ideilor, sociologia literaturii și teoria discursului literar. Evident, deosebirea pe care o instituiam, între „cum grano salis”; tendințele amintite nu s-au conturat în toate cazurile cu claritatea dorită și, de altfel, deslușe comunicării cu conținutul său se mișcă între coordonatele tradiționale, ce și cum nimic nu s-a pierdut în lume de la Van Tieghem încoace.

În ce constă prima strategie de „aglomerare” a comparatismului (de care ne vom ocupa succint în rândurile următoare) s-a văzut împiedicat din felul de a discuta problema empiric pe rol, a conexiunilor dintre literatură, Cadrul fatmoșilor formule „x-y” a părut, mai mult decât oricând, în formă și inadecvat. Dar ce semnificative ar această formulă, pe gustul analizatorilor de jocuri empiriciste? Într-un cunoscut manual de Literatură comparată, apărut în 1967, Claude Pichois și Andre Rousseau au sintetizat diversele modalități ale cercetării comparatiste (orientate către studiul relațiilor de tip istoric dintre literatură) prin formula „x-y”, în care cele două variabile pot semnifica, după caz și fără vreo limită de spațiu sau timp, un continent, o civilizație, o națiune, opera totală a unui autor, un singur text, o frază etc. în vreme ce „y” cupolează indică natura legăturii: influență, imitație, traducere, mediere etc.

Nu e desigur nevoie de a mare perspicacitate spre a ne da seama că formula lui Pichois-Rousseau e sugestivă dar incompletă: ea elimină din cercetare elementul conexiunilor și paralelismelor, care nu provin din raporturi genetice strict determinate (de contact sau interferență), ci traduce omologii structurale născute independent, datorită unor similitudini de dezvoltare socio-istorică. Pe de altă parte, formula citată dă de înțeles că ponderea celor două variabile (dintre care una joacă rolul „emitenților” și a doua a „receptorilor”) ar fi egală, de unde concluzia absolut eronată că situația la un pol ori la altul n-ar influența în mod semnificativ rezultatul cercetării.

Confirmând o direcție din ce în ce mai pronunțată în ultimii ani, câteva dintre comunicările prezentate în Canada se privesc la relațiile literare internaționale au marșat tendința pozitivă de a depăși formula „x-y”, fie prin asumarea unghiului de privire al „receptorilor”, fie prin atenția asupra studiului „paralelismelor”. Or, perspectiva receptorii pune în lumină caracterul creator al asimilării modelului străin, valorificând „influența” în măsura puterii ei catalitice, de revelare a elementului specific, de trecere a literaturii naționale. La fel, ancheta asupra paralelismelor — firește, cu condiția să fie întreprinsă în mod riguros — deschide un câmp larg cercetării filologice, de un interes excepțional sub raport teoretic și practic.

Dintre lucrările din prima categorie, contribuții exemplare au adus Zoe Huzulea (Edgar Poe în România) și Vera Călin (Influența prozei americane a sec. al XX-lea asupra discursului literar european). O mențiune specială

Nu e greu de conchis, prin logica raționamentului, că idealul nu consistă în violarea și conturbarea instanțelor obiective supreme, ci în alăptarea lor individuală cit mai apropiată de direcțiile fundamentale ale acestora. Operația nu e încă la îndemina oricui. Ridicarea înțelegerii istoriei, a sensului ei, a structurilor sociale și a dinamicii lor impune o încordare de eforturi intelectuale și culturale, precum și o orientare filozofică fermă pe care nu le poate demonstra decât o autentică personalitate. Dar dacă vocația nu are cum fi dobândită, deic prin naștere, programul cel mai util valorificării ei trebuie să stea la dispoziția tuturor. Varietatea gradelor de apropiere între multitudinea reacțiilor individuale și esența lor socială, alăptuiește premiza controverșelor fecunde și necesare între criticii marxști, a căror bază ideologică e într-adevăr comună, dar a căror capacitate filozofico-socială de a se depăși în aspirația spre criterii transindividuale de judecată și interpretare diferă, fără îndoială, într-o măsură destul de greu de aproximată și cu atât mai mult de anihilat. Iată de ce, deși premisele estetico-ideologice există, consensul absolut nu se realizează niciodată.

O altă împrejurare care sporește dificultățile punerii de acord în critică este trecerea de la teorie la practică. Asupra feului în care trebuie atins un obiectiv, chiar unanim acceptat, deșenele de vederi sint dintre cele mai numeroase și mai adânci, ceea ce legitimează în chip categoric confruntările polemice. Dar pentru ca acestea din urmă să fie cu adevărat eficiente, este nevoie mai întâi ca fiecare critic să și expliceze serios, întru alăptarea, înțelegerea, nu se întâmplă totdeauna, preînțelegându-se că programul trebuie să rezulte din exercițiul critic și nu invers. Să-l urmărim așadar pe cel din urmă, dar ce ne facem când între două atitudini concrete nu descoperim nici o soluție și nici o soluție comună. Întru alăptarea, înțelegerea, nu se întâmplă totdeauna, preînțelegându-se că programul trebuie să rezulte din exercițiul critic și nu invers. Să-l urmărim așadar pe cel din urmă, dar ce ne facem când între două atitudini concrete nu descoperim nici o soluție și nici o soluție comună. Întru alăptarea, înțelegerea, nu se întâmplă totdeauna, preînțelegându-se că programul trebuie să rezulte din exercițiul critic și nu invers. Să-l urmărim așadar pe cel din urmă, dar ce ne facem când între două atitudini concrete nu descoperim nici o soluție și nici o soluție comună.

Cit privește raportarea la critica actuală din Occident, marxista, am mai avut prilejul să spunem că deși experimentele și nu se pot fi indiferente și multe ne servesc înconștientabil câtă vreme demonstrează realism și luciditate, disocieria poziției noastre ce se revindică de la determinismul marxist este inevitabilă și necesară. Dar această poziție trebuie întemeiată și consolidată marea prin discutiile de mare înțelegere teoretică, iar nu formulată fugitiv și superficial pentru a o abandona apoi în practica interpretărilor curente. Căci se întâmplă acest paradox: preocupăți de aspectele concrete, lingvistice ale operei literare unii cercetători sau critici pierd din vedere atenția lor focalizată esențială, alăptarea, înțelegerea și a coeficientului unei de socialitate și de istoricitate. De aceea credem că unele dintre aceste aplicații, realizate la noi cu entuziasm de neofiti, sint în fond alunecări spre un pozitivism absolut și contrar viziunii filozofice marxiste.

Avem de așteptat a conflictului ideologic ce desparte critica noastră de izvoarele celei occidentale are încăpăținată a ipotezei literare dedicate pe terenul unor veritabile sisteme de principii. Și de cite ori polemice s-a menținut în marginea paradii de calități stilistice sau avocătești, ecoul ei s-a diminuat în timp, continuând să ilustreze cel mult o vocație artistică și nițodreptă a privitorilor critice. Atvarea a ideilor critice, a vrea dreptate i polemica implică un grad anumit de impersonalitate în sensul așezării ideilor în primul plan al confruntării. Polemica de persoană, pe care încă o mai întinim la noi, degenerează cu ușurință în pamflet, căci, vorba lui Valeriu, „ficia cuvintelor vrea să acapere slăbiciunea argumentului”.

Polemica autentică, în formula ei cele mai nobile, departe de a fi o desconsiderare a adversarului, presupune dimpotrivă o recunoaștere implicită a personalității lui. Nu polemizăm cu umbre și cu altă mai puțin cu umbrele unor umbre, cu oameni vii ale căror convingeri, cînd există, le considerăm importante, înțelegem și ridică în drumul lor barajul tuturor argumentelor de care sintem capabili. Din faptul însuși al recunoașterii preopinului ca valoare reprezentativă pentru o anumită atitudine pe care nu o împărțăm, decurge și obligația atinșenței a civilității tonului și expresiei, căci virulența compromite o cauză și ori de cite ori o întinim la cinemă putem fi aproape slauri că ea ascunde cel puțin o nesigurantă, dacă nu o rea credință. Adevărul are totdeauna o înlmă mai înaltă — iată la ce ni se pare că ar trebui să meditez ce care cred că libertățile pamfletului le sporesc prestigiul și le consolidează popularitatea.

Dacă pamfletul are totuși o îndreptățire, ea e legată indisolubil de atitudinea de minimalizare a obiectului său. Critica însă, ca formă a lucidității analitice, se poate lipsi de excese, condamnăm adesea impostura și nonvaloarea prin simpla dar cit de semnificativă, făcerea. Mențea ei urmează să se implini în domeniul perfectibilității și nu al iremedabilității. De aceea, polemizînd, ea speră în triumful ideilor sale. Altfel ce rost ar mai avea discuția? Ne confruntăm parțial pentru pentru leftele aplauze ale galeriei literare, ci pentru adăugarea eticului interesat de probleme și năzduim ca și noi spre orizonturi mai largi și mai limpez și — de ce nu? — spre certitudini, oricît de provizorii s-ar putea dovedi mai apoi. Nu eleftele de stil, malajia sau zeflemeaua superficială pot conferi polemicii vreo demnitate, ci numai neștrămutata convingere în adevărurile pe care le pronuntem, susceptibile desigur totdeauna de discuție dar nu mai puțin valde de îndată ce aderăm la ele cu înțelegerea și înțelegerea noastră morale și intelectuale. Nu ambiția afișării personalitate sau velleitarea de a face artă au dreptul să prevădeze o polemică de idei, ci nevoia de certitudine, „singura, scria Lovinescu „care, în definitiv, susține demnitatea criticilor în cadrul unor ocupații serioase”.

Posibilitatea polemicii autentice și fertile nu apare, credem, decât odată cu configurarea unor sisteme de opțiuni și soluții proprii, formulate fără ezitări prudente, limpede și categoric. Mai presus de orice, trebuie afirmate, aparate și impuse ideile și adevărul lor. Altfel, încăodată: ce rost ar mai avea discuția?

Paul Cornea

Florin Mihăilescu

Sânziana Pop

Metamorfoză

Imi privesc trupul alungat de pe o plajă,
ființele marine scad pe nisip asemeni
singelui meu.

Barca

Pe singele meu moare o zi. Parcă e o barcă
pe care au trecut lucrurile
făcând să părăsească frica din oase;

Viata

Bucuroși de prezența unui prieten
bat arborii cununile în lună
pentru că tot timpul a trecut
o te-am văzut femeie în grădina

Desen de VERA HARITON

Constantin Abăluță

Așteptarea numără lucruri

Stau în grădina la vremea când se surpă
clopotele
femeii își îmbracă oasele subțiri
prin case vintul pulsează în ramele mirilor

Să rămână

Vint pe meleaguri, să umbli vezi bine
pe temelii pietrelor nu pot. Rădăcini
se ridică-n aer riu înflor

Două miracole

Am văzut în revista „Contemporanul” fotografia
unei femei așezată în tară. Purta o cămașă
cu mâneci rotunde și înfălate, înălțate deasupra
umerilor ca aripile unui fluture alb.

Drum știut

Și încă că pe drumul pe care mă așezam
eram în mijlocul unei țări străine.
Și încă că pe drumul pe care mă așezam
eram în mijlocul unei țări străine.

Caietele nanei Emilia

— Vini din copilărie / Și țara țării poezie /
De-a rădăcinii / Și țara țării poezie /
De-a rădăcinii / Și țara țării poezie /
De-a rădăcinii / Și țara țării poezie /

dare să văd. De ce țin atât de mult să fiu un
decor pentru lucrurile care se vor întâmpla.
Cum sînt de pildă casele: albe și-albastre. Și ferestrele:
aut de mici. Curțile pătrate și fine.

Caietele nanei Emilia

— Chiar am de vechi vă place să scrieți, nana
Emilia?
— O, Doamne! Apoi dacă n-ai fi fost scrisorile,
eu de mult as fi plecat din țară. Că pe-acestea
am avut, n-ai fi putut să scrieți.

mătușă, mai spune un cîntec de-al loților. Ea
cînta și eu tot scriam. Așa mă simteam de
bucată!

— Ce fel de cîntec ați cîntat de la mătușa
Maria?
— Fel de fel. Am eu multe caiete scrise.

Nana Emilia cu nepoții

— Ba eu așa în vîrstă să se publice. Să-mi
scrieți mătușă, să scrieți mătușă. Ar fi păcat
să se pierdă în țara noastră.

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

Coșă veche în Ieroceni

dintre tunuri. Te tuna dacă lucrî. Vineri era
12 vineri mari de peste an. Și simțea a fost
sfîntul Toader. În ziua asta nu se ținea
gezoare că umbra caili lui Toader și rodea
părul de pe cap. Doar și cîntecul vechi
tăcaci rînd lineau. Zice: „În la părinți m-am
dedat / Lumea marie, n-am lucrat / Mierocera
a în legat / Jula nu mi se arat / Vineri
a sârhatore / Simbăta-i hoală-n piciorare”.

— Nana Emilia, oamenii chiar credeau în
lucrul asta?
— Ba, Nimeni nu credea. Numai țineam la
ele ca la o rădăcină.

— Nu știu de ce. Așa am apucat din hătrîni.
Noi tot șuguiam despre vorbele cîntecelor
dar ne țineam de ele fiindcă așa era datina.

— Ce fel de cîntec ați cîntat de la mătușa
Maria?
— Fel de fel. Am eu multe caiete scrise.

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

— D-apoi, m-am gândit și eu la asta, dar n-ai
putea sigur să spun: că sunt mai vechi decît
lumea și acord ceva intimități, care sunt
fapturi spre slăvirea anotimpurilor?

Penelopa

În odaie sînt două paturi de lemn, acoperite
cu două perine uriașe, îmbrăcate în roșu și alb.
Lîngă perle și masa Arde o lampă de gaz în
dreptul unei oglinzi cu argintul crăpat. În gura

Li Yug

Biciul

40 de ani a cărușii tate. A străbătut toate drumurile, mari și mici. Nici o mie de cărușii nu lasă mereu cîte seme-a avu al pe trup, de bici.

Pînă-n ultimul caz și-a tot rupt de la gură. A strîns mereu curcucio, zăbindu-se-n nevai. Și ne-a lăsat drept meșterii daer a biciușcă. Dar au apus pe veci acele timpuri; sint vrea 30 de ani de la moartea tatei.

Eu și azi, însă, cînd conduc tractorul iu daseși biciușca lîngă mine. Cînd a priveș și-n urmă-mi zboară gîndul, sar din cabină și gîncesc, cu sete.

Zic oamenii din sat și trecătorii c-est lî în um ciudat, din cale-afară: dași n-am vîta-seama, nici cărușă, biciușca au mearu e în în prejămă.

Cîntece noi

Deschid ferestrele, abia înforși de la muncă. O clipă de-a-dînhă pe margini de kanu apacă, și-n inimi bucuria rădnicăi frude la urcă.

Îndată ce glasul de loc a scăpătat după munte Concertul de graieri porii, ca e pleacă măruț, jucăuș — plină de voră. Dar zvonul acesta de unde-i? Bădi de clocan.

Fring liniștea sîni, zăbronic din cîntec de graieri.

Din vecin în vecin, vestea e dusă-n tot satul: „Au venit muncitorii din oraș, să ne-ajute la treabă;

S-au și apucat, mașini și unelte să dreagă”. „Toată ploaia-i acum atelier de companie. Ei lupcă alături de noi în bădălia recaltă”. „Să nu risipim deci, nici măcar un grăunte”.

Craște din bălță, ca flusul, concertul de broaște, Ca flusul se umflă,

Li Yug, poetă afirmată după Marea Revoluție Culturală Proletară a publicat în 1972 un volum de 54 de poeme, sub titlul „Poezii din căntutul cu mașini”. Tînăra poetă cultivă o poezie de mare muzicalitate a versului, inspirată din viața oamenilor simpli, a sărăciilor care se bucură azi de a viață liberă muncind cu entuziasm pentru edificarea Chinei populare.

Ridicînd, pe carul senin, luna plină. Zumzetul serii s-a șterne, adînhior. Daer din poiană răzbate duduît de motor.

„Ce zgomot e-acesta?” — vecinii se-ntraabă-ntr-o șă.

„N-oi auzi? Echipa de sprijin din fabrică! Au venit să ne-ajute la semănat”. „Iată coșul semănațurilor a și dat!”.

Lăsați ferestrele deschise, chiar și-n miez de noapte.

Ale venii tainice șoapta Par tobe de lupț pe ne-năeamă la greu, Si ne îmbăbîțeacă mereu, mearu, mereu...

În românește de Li Iu-giu și Al. Saucă

Kan = pat mare, încălzit, mohlă specific chinezescă.

Culesul măslinilor

În Iulie măslinile sint coapte în august se desprind de pe crengi și peste toată bădătura se șterne ca un covor roșu

De cite ori încep să cadă măslinile îmi vine în minte ziua reformei agrare cînd am refuzat cosa cerînd un măslin pe care să-l au în grijă...

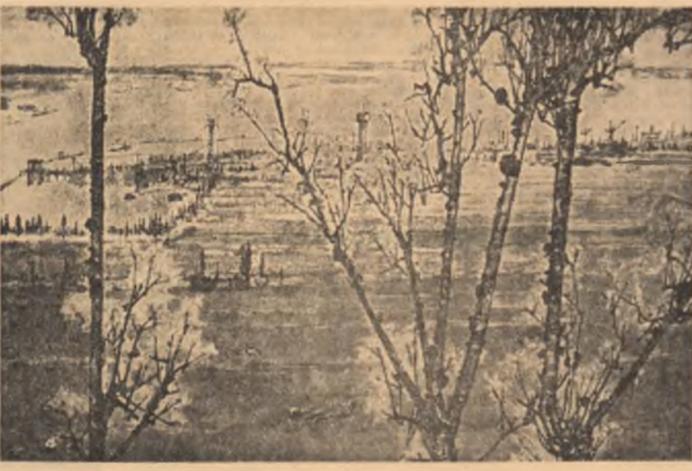
Măslinul meu era plantat de tata boierul i-l luase adătu cu pămîntul de-alunci l-au bătu în neceat vînturi și ploii de decenii daer de cite ori îl văd fructele coapte sint cum urcă prin crengi seva unii lor la rădăcină-l hrînește minia

De cînd murise bătrînul meu țată măslinile dulci pentru mine păreau acre priveam fructele roșii cu singele lui crengile uscate porcă-s umetii țatălui

În cite noapți cu lună plină n-am auzit în vis strigătele bătrînelui și cite noapți de smoolă nu m-am sculat să-mi escut țutul

Azi am venit să culeg fructele cîteva decenii s-au scurs ca o clipă escut măslinile c-au căderea lor por să spună „să nu uțiți ura și minia noastră”.

În românește de Li Iu-giu și Ina Vișan

Fermă pe malul fluviului Gaiben (pictură contemporană în stil tradițional chinez)

O pagină de prietenie

Popoarele român și italian au trăit cu un veec în urmă un proces istoric în bună măsură paralel, inaugurat încă din anii 1820-1821, cînd se poate face o apropiere între mișcările din regatul Neapoleului și din Piemont și evenimentele revoluționare desfășurate în Principatele Române. În 1848-1849 cele două popoare și-au deschis prin revoluții drumul către statul modern și unitar, iar peste alt deceniu, în 1859, Capour a salutat cu entuziasm dubla alegere a colonelului Alexandru Ioan Cuza, soluție îndrăzneață și inteligentă prin care românii și-au concretizat prima etapă a unității lor statale și care a premers cu citeva luni războiului unificator desfășurat în Peninsula italică. În 1861, an în care era proclamat regatul Italiei, simbol al unui proces de unificare ce se apropia de desăvîșire, Principatele Unite Române obțineau consimțămîntul puterilor garante pentru depina lor unificare politico-administrativă și pentru inițierea oră s-a încercat a se da noulii stat numele atit de firesc de România.

poziției Piemontului față de Principate, în timp ce Buonincontino abordează cu competență și putere s-o apucem, cu pasivă analiză poziției regatului celor Două Sicilii și a diplomaților săi față de evenimentele din Principatele Române. Prin aceasta cercetătorul italian a reușit să aducă în circuitul științific un număr de 112 documente diplomatice inedite referitoare la problema românească în anii 1856-1859, perioada cînd problema Unirii devenise o problemă europeană.

Dan Berindei

revista străină

EDITURA JULLIARD a publicat sub semnătura lui Albert Ducrocq „Le Roman des Hommes” (Cronică stîmbe La Europe). Ducrocq este în același timp autorul unui mare număr de cărți în care îmbină într-un mod fericit ideile sale personale cu travaliul de vulgarizare științifică „Le Roman des Hommes”, operă care prin caracterul său original este greu de clasat, suscită voi discuții. În ea se găsește amestecate într-o argumentație susținută cu abilitate și inteligentă, cunoștințe științifice și idei mai generale quasi filozofice în legătură cu destinul omului și existența lui. Chiar și stilul este deconcertant dar în același timp place. Uimirea lui Ducrocq în fața realizărilor științifice și tehnice și a consecințelor lor este foarte comunicativă. Este, în definitiv, o carte ueneră tritantă dar care are avantajul de a stîmbea spiritul și suscită în permanență atenția.

să-l realizeze cu măsurători de stradă, oameni die-serviciu din cafenele femei de serviciu din cartierul gării: totți vin de la țară și nu izbutesc să se întăreze în viața metropolei.

Ecologie și cultură

Daed îmi amintesc bine, reputatul centru de psihopedagogie din Saint Cloud lansase, cu ani în urmă, moda desenelor-anchetă. Se iau n copii între 7 și 10, 12 ani (în cazul investigațiilor de la Saint Cloud numărul este aproape întotdeauna superior ordinului 5000) și li se cere să-și exprime opinii răspunzător la întrebări de genul: „Cum să imaginăm orașul viitorului?” sau „Ce înfățișare va avea școala de mine?” Tipul acesta popular de combinație între ancheta Delphi și brain storming se bucură în ultimul timp de grațiile viitorologilor, fiind considerat a forma demă de bază în seama pentru proiectarea unui model posibil al lumii de mine. Imaginile cele mai reprezentative mi-au rămas încă întipărite în minte (e vorba de ancheta despre școală): o uriașă sferă din material plastic transparent amplasată fle pe fundul mării, fle în spațiu, sau, într-o vizuina ultraneolată a sferă cu moțoare ionice ca tablă și se deplăce în toate modurile — explicațiile sint luate din legende însoțitoare ale deseneilor.

Mai importantă se conturează însă acțiunea culturii asupra conștiințelor. O acțiune care poartă numele educație și în care arta îndeplinește un loc esențial. Marie, adevaratele opere de artă lasă urme în conștiințe — e cert, influența aceasta poate fi marcată pe plan educativ, adătu cu semnă plus cit și cu minus în ceea ce privește tenai orientării școlare. Un joc șter și cu implicații istorice incerte ar fi astăzi tentativa psihosociologilor de a determina retrospectiv impactul creațiilor literare asupra epocii revoliute, aproximind de pildă numărul simonșilor dintre admiratorii lui Werther sau numărul „oamenilor de prisos” care au devenit copiii fidele ale lui Pectorin. Nu ar fi însă deloc inutil, ci de mare interes, dacă aceiași psihosociologi și-ar asuma riscul de a ancheta implicațiile scrierilor lui Kafka sau Camus ca fapt de conștiință. Am ales două exemple față de care există presumații puternice că înalta calitate literară naste un timp de tensiune, dominant de incertitudine și de sentimentul implicărilor unor forțe brutale.

„Ultimele capacități de anticipare a unor dintre cele mai îndrăznețe soluții care plutesc în aerul disputelor dintre specialiști”, exclamă o parte dintre reprezentanții științelor educației, la care alii confrunți cu această supraevaluare: „fantastica încredere a tinerelor generații în forțele nelimitate de transformare a lumii de care dispun științele și tehnica”.

Realitățile istoriei noastre nu numai trecute ci și prezente au păstrat în chip fericit adinca comuniune a poporului cu natura, iar luciditatea conștiinței politice socialiste dă certitudinea salvagărdării pe metăgurile românești a acestui mediu vital al existenței umane. În arta noastră, această profundă comuniune cu natura este semnul unor valori de permanență temei al forței de pătrundere în universalitate. Dinvers, implicat cu rară sensibilitate în existență umană, natura somnică în creația noastră artistică măioră chemarea la viață, apa vie din care întregul popor scoarbe nolle puteri pentru ca, înfrîngînd piedicile și depășind momentele de zbucium, să-și cucerească sub soare locul demnității, cucerind calitățile și meritele sale reale. Nu-i sint proprii așeză noastre nici atomizarea naturii, nici imaginile impietirii biologice în geologie, nici viziunile pustitoare, iar dacă ne gîndim bine, natura — mamă, simbol al triumfului vieții este rezultatul unui fundamentat comandament al necesității la care a stătu și se surună liberaliza creații artistice.

Reacțiile anarhice, fără orizont, împotriva dezechilibrului ecologic sint, însă, în felul lor, un răspuns la cea mai gravă amenințare din cite pîndesc la ora actuală umanitatea. Științii lucrăzi caută pe planșete, în laboratoarele ale institutelor științifice dar mai ales în marile laboratoarele ale omenirii răspunsuri cu veală eficiență împotriva degradării mediului natural de viață. Dre lumca culturolo, a creații artistice?

Optimismul, sentimentul tonic, în care comunicarea neîntreruptă cu natura constituie un factor de încercere și siguranță este o permanență a artei noastre, amplificată de determinările sociale ale actualității.

Intr-un model antropologic cu deosebită plasticitate de reprezentare a tehnologiei din cite ludus, novatorius, cyberneticus etc. — este implantat ca individ și ca specie în trei medii care formează aria globală a existenței noastre: mediul de civilizație, mediul natural și mediul tehnologic. Pe parcursul întregii sale istorii, civilizația — deși mediu distinct — a fost inseparabilă de natură, legată prin nenumărate fire vizibile dar mai ales de profunzime. Civilizația și natura se prezintă deci ca două entități sincronice, multimi de elemente împlinite.

Statuia țaranului. Aici se face loc statuii mele. În aerul acesta, în galben aerul acesta. Aici va fi loc pentru umbra mea. Pe zădrea aceasta de oraș grăbil. Si în toate alăturările albe de piatră și sticlă. Via treub să rămînă chipul meu. Chipul meu de țaran care a uitat să se întăreacă în sine.

Prima direcție de acțiune a culturii este tocmai luarea de poziție cu sentimente de înaltă responsabilitate a marilor creatori din domeniul științei și eforturile de a reola prin știință mecanismul tehnologic. Să considerăm termenul „supraviețuire” folosit de savanți nu ca o expresie a anxiității, ci ca un semn de încredere în viitorul omenirii. În zonele unde consumul devorază totul în calea lui, violența atacului, creează o imagine de junglă hiperatomizată justificînd însă pe deplin formula „îmbălzirea tehnologiei” adoptată de Armin Toffler.

Numele. Va treub să-mi numese întînderea. Întra grănie și țărml. Va treub să așez în clipă Ochii mei încăpător. Voi pune un aproape și un departe. Întra lucrul. Înconjurat de toate cite sint. Încaud parte din toată așezarea aceasta. Voi putea fi într-o zi muntele. Întra-o zi cîmpia cu holde și fîntîni. Voi putea fi creanga de măr înflorit. Ulciorul cu apă rece pe care-l duce la gură osasul. Voi fi chiar acest pom în care Mă îliherez de mine însami. Petrecut în marea țaină a lumii. Numele meu va fi O apă care curge.

Marta Bărbulescu

Pe suflet trece vremea ca o apă cum din adine ale fîntîi crece cum mă desprind și mă instrăinez...

Pe suflet trece vremea ca o apă cu ochii larg deschii o urmăresc cum din adine ale fîntîi crece cum mă desprind și mă instrăinez...

Același gestul cald, copilăresc, cînd îmi apucă fruntea, nebrăzdată luminile ce m-ar vrea ca o răsplătă la țărml unde apele descrece...

Un „roman” al Renașterii

Însă, în totul, are gîtuire savantă, fervoare cronicească. Toate acestea se petrec, desigur, din idee că autorul trebuie să se ascundă în faldurile operei, să arate cit mai mult din materie și prea puțin din emoția lui și, prin asta, să-l facă pe alții să viseze pe cărți. Pentru a ajuta, Cornelia Comarovski convoca mai teți comentatori faimosi, însă iubește, în chip limpede, pe Burckhardt și pe Leo Spitzer. Metoda „stilistică” e și a autoriei încit critica de creație și, prin asta, extazul sint date de-o parte, pentru cartografia exactă, glacială. Se pot face și obiecții, desigur, însă mărunte prin raport la subșterla nefermă. Cum am mai zis, dată tot pasul peste explicații, puneri dese la punct, informații exo-terea. Ceea ce era absolut stimabil, plinărea exploră a terenului, adică urmărind soliditatea acestuia. În loc să culmineze într-un portret fie și contradictoriu, se pierde în codri descriptivi. Nu poți face o carte, chiar didactică de ar fi, lipsită de o intuiție fundamentală, de o imagine integratoare asupra subiectului. Aceasta dorință există și la Cornelia Comarovski dar umbră de dificultăți. Cînd spui „Renaștere”, excluzi de îndată „barocul”, urmărind firește cum s-a luit acesta din chiar putrezirea renascentistă. În definitiv, prin ce te izbete această carte? Nici vorbă — prin erudție și prin tăietura fină și profundă în „Renaștere”, investigația, demnă de nestăvîl și înedită, această vîrsare în afară a energiilor, supărarea religiiei și, dimpotrivă, mistică lipsei de religiozitate — toate se unesc în chip grandios. Omul Renașterii e superh ca David, anglic și, Intuși, terestru, suav și demonic, un „condottiere” cu o mină pe carte și alta pe acți. Dar „Umanism”? Acesta „luciv” antichitate, cuprîns de criticism, se umple de acizi ca Erasmus. Umanistul se vede e roș de umori negri, meprizat de istorie, are ideea secretă a monstruoșității epocii sale. Erasmus-l de altă părere: „Nu este mîngiere oarecare pentru mine, dragul meu Niclaus, că în acest secol, care naște pentru noi pretutîndeni atîția monștri de oameni etc”.

Artele sint, în acest sens, refugiu în alte lumi încit umanismul renascentist are clarificări de abia în depășirea lui. Sigur, e momentul a face distincția și între umanisți. Unul este Erasmus spirit grec și inspirat de blîndețe, pacifactor, lucid (cum s-a zis), altul — Luther, fanatic și demonic turmentat, care creează ca un mărțir contra rațiunii ca și Kierkegaard.

Tragedia „blîndului print” privește mai mult condiția umană, genul nu individul particular. În definitiv, prin ce te izbete această carte? Nici vorbă — prin erudție și prin tăietura fină și profundă în „Renaștere”, investigația, demnă de nestăvîl și înedită, această vîrsare în afară a energiilor, supărarea religiiei și, dimpotrivă, mistică lipsei de religiozitate — toate se unesc în chip grandios. Omul Renașterii e superh ca David, anglic și, Intuși, terestru, suav și demonic, un „condottiere” cu o mină pe carte și alta pe acți. Dar „Umanism”? Acesta „luciv” antichitate, cuprîns de criticism, se umple de acizi ca Erasmus. Umanistul se vede e roș de umori negri, meprizat de istorie, are ideea secretă a monstruoșității epocii sale. Erasmus-l de altă părere: „Nu este mîngiere oarecare pentru mine, dragul meu Niclaus, că în acest secol, care naște pentru noi pretutîndeni atîția monștri de oameni etc”.

Artele sint, în acest sens, refugiu în alte lumi încit umanismul renascentist are clarificări de abia în depășirea lui. Sigur, e momentul a face distincția și între umanisți. Unul este Erasmus spirit grec și inspirat de blîndețe, pacifactor, lucid (cum s-a zis), altul — Luther, fanatic și demonic turmentat, care creează ca un mărțir contra rațiunii ca și Kierkegaard.

Toate acestea se gîsece, în diferite proporții, în cartea Corneliei Comarovski și „prefață” e un mic roman al culturii, o pagină undă critică lasă armele pentru a lăblă. Și pentru ce, te poți întreba, atîta patimă pentru Renaștere? În realitate, manlermanul suav și amoral, frivolitătea însă și barocul crunt și teribil, ars de trebulne abnorme, convulsiv sint aici în stare embrionară „Renaștere” e bucată de piatră unde stă închisă, rece, numerică, de nepăpăit, istoria ulterioară a artelor, pînă la noi.

seamă „convivium sermonium” pâlăvrageala, trăiește „scherzando”, argutius. În fine, altcineva, înprobat de „autonomia estelului” se poate întreba ce caută Galilei și Marsilio Ficino (mai sint și alții). Într-o antologie a literaturii? Asta, ca și cum filosoful și omul de știință nu scriu spre a convinge, nu se încercă de aceea convingere care transfigurează prin înmăși și înedită, prin incert, Prejudicatul „intenție” n-are sens mai ales în Renaștere care e, după o vorbă memorabilă a altcuiva, un dialog al artelor, ba mai mult, un colovoiu al discipulilor spiritului. Aici, nu pot decit să sustin pe Cornelia Comarovski într-o așa delicată împrejurare.

Toși, eu însămi nu-aș dîmîrit cît privește pe Hamlet. Pentru Cornelia Comarovski, el trebuie să fie, cu tot pretul, un umanist și tot ce face e privit din aceste unghi. Însă o capodoperă trăiește de noi, în afara curentelor, geniu asasi-nează școala literară, sugă totă substanța și-o precipită pe altă planetă. Așa „Hamlet” cîștigă, nu-l sorbă în claritate, se face limpede ca o picătură de apă, însă nu mai are profunzimea etică a mării.

Tragedia „blîndului print” privește mai mult condiția umană, genul nu individul particular. În definitiv, prin ce te izbete această carte? Nici vorbă — prin erudție și prin tăietura fină și profundă în „Renaștere”, investigația, demnă de nestăvîl și înedită, această vîrsare în afară a energiilor, supărarea religiiei și, dimpotrivă, mistică lipsei de religiozitate — toate se unesc în chip grandios. Omul Renașterii e superh ca David, anglic și, Intuși, terestru, suav și demonic, un „condottiere” cu o mină pe carte și alta pe acți. Dar „Umanism”? Acesta „luciv” antichitate, cuprîns de criticism, se umple de acizi ca Erasmus. Umanistul se vede e roș de umori negri, meprizat de istorie, are ideea secretă a monstruoșității epocii sale. Erasmus-l de altă părere: „Nu este mîngiere oarecare pentru mine, dragul meu Niclaus, că în acest secol, care naște pentru noi pretutîndeni atîția monștri de oameni etc”.

Artele sint, în acest sens, refugiu în alte lumi încit umanismul renascentist are clarificări de abia în depășirea lui. Sigur, e momentul a face distincția și între umanisți. Unul este Erasmus spirit grec și inspirat de blîndețe, pacifactor, lucid (cum s-a zis), altul — Luther, fanatic și demonic turmentat, care creează ca un mărțir contra rațiunii ca și Kierkegaard.

Toate acestea se gîsece, în diferite proporții, în cartea Corneliei Comarovski și „prefață” e un mic roman al culturii, o pagină undă critică lasă armele pentru a lăblă. Și pentru ce, te poți întreba, atîta patimă pentru Renaștere? În realitate, manlermanul suav și amoral, frivolitătea însă și barocul crunt și teribil, ars de trebulne abnorme, convulsiv sint aici în stare embrionară „Renaștere” e bucată de piatră unde stă închisă, rece, numerică, de nepăpăit, istoria ulterioară a artelor, pînă la noi.

s. p. v.

Goethe

Reflecții despre limbaj și literatură

Autori, cititori și critici

In materie de literatură a bine să imităm pe **contemporanii** care seamănă fără să se întrebă unde cade sămânța.

Nu putem face altceva decât ce facem, iar succesul e un dar al cerului.

Ți-mă e un lucru ciudat. E un tiran care-și are izvoarele și care primește în fiecare secol cu altfel de strâmbătură ceea ce spune sau face cineva. Grecilor le era îngăduit să spună multe, pe cind nouă nu prea ne mai stă bine să le spunem, iar ceea ce le plăcea fără retenție viguroasă contemporanilor săi lui Shakespeare, nu me-a suportat de englezii din 1800, așa încît în ultima vreme s-a făcut simțită nevoia unui family Shakespeare.

Totul e ca un autor să știe să nimerescă făgăduiala pe care și-a luat-o gura și interesul publicului. Dacă orientarea unui talent coincide cu a publicului, cauza lui e catigată. Lordul Byron poate că n-ar fi cunoscut atita succes dacă nu ar fi orientat în altă direcție decât cititorii săi. Căci în această privință intrăbarea care se pune nu e: cit de mare e un poet? Ci mai degrabă se pune întrebarea: ce un autor care de-abia depășește prin personalitatea sa nivelul general, să cîștige favorurile unanime tocmai datorită acestui fapt.

Efectul produs de cărticica mea „Sufărurile înăuntrul Werther” a fost mare, chiar imens, și asta mai ales pentru motivul că a nimerit exact momentul potrivit. Căci, omnia cum nu ai nevoie de un pic de tarba de poezie pentru a slobozi dintr-un tun o ghiulea urașă, tot așa explozia prezenta atunci în public a fost atât de violentă pentru că tineretul se sublinase singur, iar cutremurarea a fost atât de generală pentru că toți avuseseră sufletul plin de pretenții estetice, pasiuni nesățiate și mizerie închipuite, care au izbucnit dintr-o dată. Dar în timp ce mă simțeam ușurat și înțeles prin faptul că transformasem realitatea în poezie, prezența mea au intrat în încurcături crezând că trebuie să transform poezia în realitate, să joce în viața așchiașă oia roman și să te împușci cu orice preț (...)

În timp ce lucram la Werther, mi-am dat seama că favorizată a fost artistul cărui i s-a dat prilejul să includă în Veneră studiul trăsăturilor mai multor femei frumoase și mi-am îngăduit deci și eu o compun pe Lotte a mea din figura și însușirile mai multor copii dragute, după lăsașe care le luasem de la cea mai iubită dintre ele. Publicul încordător putea descoperi, prin urmare, unele asemănări cu diferite femei, iar doamnelor nu le era chiar complet indiferent să treacă din drept cea adevărată. Aceste multiple femei frumoase și indisciplinate chinuri, căci fiecare ins înținat, cu care schimbam măcar o singură privire, tinea morșii săi așa îndărăt în locuște Lotte cea adevărată (...)

Făcusem cunoștință de asemenea de timpuriu cu o altă particularitate a cititorilor, înrudită cu cea despre care am vorbit și care mi se pare cu totul nouă, înțelegându-se pe cele și fibrele pătrunse înăuntrul ei și trăiesc în plină căutare, producând ceva, și devenit datornicul lor, rămânând mereu mult în urmă față de ceea ce doresc, și așteaptă de la tine, deși cu puțin timp înainte, până n-au citit bascula ta, și aveau nici cea mai vagă idee că așa ceva poate să existe sau că e măcar cu puțină.

E ciudat ce am pățit. Înainte vreme, dacă se îndreptă să se îndrăgostit melancolic să se împușce, trebuia neapărat să se fost incitat la asta de Werther; iar acum, dacă un tânăr teolog părăsește drumul drept și-n loc să se suie pe scările se răfăiește pe scenă, atunci Wilhelm Meister îl are pe conștiință.

Publicul vrea să fie tratat ca femeile: nu cumva să-și spuă altceva decât ce dorește să auză.

Există o critică destructivă și una productivă. Primul soi de critică se face ușor: n-avem decât să adoptăm în gînd un criteriu narecare sau un anumit model, urici ar fi înaltă, și apoi să strîmăm cu îndrăzneală că opera despre care e vorba nu e conformă celui criteriu sau model și de aceea nu face doi bani... Critica productivă e înțeles mai dificilă: ea trebuie să pună întrebarea: ce și-a spus autorul? Oare proiectul lui e cuminte și rezonabil? Și în ce măsură a izbutit să-l pună în execuție?

Mai toate judecățile criticii contemporane sînt dictate de bunăvoință față de poet, și această schimbare a adevărului prin părținare își e mai nesuferit decât orice alt soi de caricatură.

De critică nu te poți nici feri, nici apăra. Trebuie să acțivezi în ciuda ei, lucrul pe care ea, pină la urmă, ajunge să-l aprecieze.

Critica se înfățișează ca Ate: ea urmărește autori, dar schiepătînd.

In materie de poezie, critica nu e cine știe ce cătă-mănare. Wolf l-a distruș pe Homer, dar poemelor lui n-a fost în stare să le facă vreun rău; căci aceste poeme potă puterea miră-culoasă pe care o au și eroii din Walhalla: dimineața se spintecă și se cioplîtesc, iar la amiază se așază la masă teferi, cu toate mădulele întregi.

Despre originalitate

Din clipa în care ne naștem, lumea începe să acționeze asupra noastră și acțiunea aceasta continuă pină-n clipa din urmă. Și așa e pretutinduri. Ce putem considera oare numai al nostru, afară de energie, putere, voință? Dacă ai fi în stare să spun tot ce dătoră marilor înaintași și contemporani, nu mi-ar mai rămîne mare lucru.

Autorii cei mai originali ai vremurilor din urmă nu sînt originali pentru că ar produce ceva nou, ci numai pentru că sînt capabili să spună niște lucruri ca și cum ele o-ar mai fi fost spuse niciodată.

De aceea, cel mai frumos semn de originalitate e cel gîl și dezvoltă o idee primitivă, făcînd să redescăie tot ce conținea în așa fel încît nimeni altul să nu fi fost în stare de a găsi ceea ce ascundeau în ea.

Despre limbă și stil

Fiecare crede că gîndul să vorbească, știe să vorbească și despre vorbire.

A scrie înseamnă a abuza de vorbire, iar lectura e un trist surrogat al graiului viu.

Avem tendința neînțeleasă, zicînd înnoită, adică și fundamentată de a concepe cuvîntul drept echivalentul și surrogatul de nemijlocit concordant cu conținutul resimțit, contemplat, gîndit, trăit, imaginat, conceput.

Examinîndu-se, fiecare va găsi că această concordantă e mult mai greu de obținut decât s-ar crede: căci din păcate

Vocă un Homme! Verbe celare, apasă concisus de Nepocis care famuliter rursap, in omis cu ruzionem lica pe ad — ințelegerea ce amărușă e înăuntrul, înăuntrul domniș, se înțeleg în via știe, deosebită cind se vorbă și căderetă lumina sa e total și discipul literatură, fie și cu Erolis. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greșă scrișă, unde se de asta ușor paten de omnia după omnia tatoris ruzionem lica, cind dăna sa dăna o ori adevărat, cind dăna și înăuntrul. E greșă ce arșim după omnia, cind dăna ruzionem lica, cind dăna și înăuntrul. Sa, ministrul dărușă în Werther, pot lăsa: prin exercițiu — e înțelegerea care, cum se interpretă de obicei: „Asta nu e oare adevărat, sau căreia știe? unde să-și e arșim?” Nădăruș, greș